

Anton Augustín Baník a jeho Dialektická podstata slovenského konfesionalizmu

Róbert Letz

Abstrakt

Problematika slovenského konfesionalizmu patrí k mimoriadne dôležitým, no dodnes nedostatočne spracovaným témam. Túto tému na vedeckej úrovni otvoril a prezentoval v rozsahom nevelkej, no obsahom mimoriadne závažnej štúdií *O dialektickej podstate slovenského konfesionalizmu* Anton A. Baník (* 26. február 1900, Valaská – † 29. december 1978, Martin). Baník v nej dôkladnejšie vymedzil predmet skúmania i metodologické prístupy k problematike konfesionalizmu. V istom zmysle bolo šťastným riešením, že tejto citlivej témy sa chopil práve Baník, ktorý patril k rozvážnym a rozhladeným osobnostiam slovenskej historickej vedy. Pre Baníka totiž problematika slovenského konfesionalizmu neznamenal novú tému. Bola výsledkom jeho dlhoročných výskumov. Baník sa vo svojej rozsiahlej vedeckej tvorbe venoval najmä problematike slovenského národného obrodzenia, dejinám slovenského jazyka a otázkam miesta Slovákov v širších historicko-kultúrnych súvislostiach. Pri spracúvaní tohto okruhu tém sa často stretával s otázkou konfesionalizmu. Vo svojom diele popísal dialektický princíp, na základe ktorého je podľa neho možné porozumieť nielen slovenský konfesionalizmus ako historický a kultúrny fenomén, ale aj ako dynamický princíp slovenských dejín.

Kľúčové slová

Slovenské dejiny, kultúra, konfesionalizmus, osobnosti, Anton A. Baník

Anton Augustín Baník v medzivojnovom období pracoval ako archivár, knihovník a historik v dvoch významných slovenských spolkoch – Spolku sv. Vojtecha a Matici slovenskej. Bol priamym svedkom ostrých konfesionálnych sporov a polemík. Na zložité problémy sa dokázal pozrieť vecne, s nadhľadom, a bez toho, aby sa svojimi názormi apriórne usiloval dokázať výlučnosť a prioritu pozícií svojej rímskokatolíckej konfesie v dejinách a kultúre Slovákov. Nedal sa strhnúť do planých polemík. Jeho prácu charakterizovala dialogická otvorenosť. Baník ako občan a človek myslel a konal nadstranícky, o čom svedčí skutočnosť, že nebol organizovaný v žiadnej politickej strane. Výsledkami svojej práce postupne vyrástol na autoritu, rešpektovanú katolíckymi i evanjelikmi. Svoj osobný život neuzatváral do konfesijného okruhu katolíkov. K jeho najlepším priateľom patril známy slovenský prozaik a dramatik evanjelik Július Barč-Ivan, ktorý pracoval v knižnici Maticy slovenskej. Obidvoch priateľov bolo často spoločne vídať aj mimo zamestnania, preto im hovoril dvojčatá. Baníkova autorita sa udržala aj v období prvej Slovenskej republiky, keď sa politicky neexponoval, hoci mal na to veľa príležitostí. Vzhľadom na jeho angažovanie v povstaní v roku 1944 a následný konflikt s režimom prvej Slovenskej republiky, sa stal prijateľný pre Maticu slovenskú po roku 1945. Pretože exilová vlna roku 1945 citeľne zasiahla Maticu a priniesla exodus veľkého počtu jej zamestnancov na čele so správcom Jozefom Cígerom Hronským, patril Baník k tým pracovníkom, ktorí ostali ďalej pracovať v Matici slovenskej.

Roky 1938 – 1945 vniesli medzi slovenských katolíkov a evanjelikov viac sporov a prispeli k ich odcudzeniu. Nový politický režim po roku 1945 často nerozlišoval medzi politickou angažovanosťou v rokoch 1938 – 1945 a slovenským katolicizmom. Konfesiónálne napätie rástlo. V politickom živote sa rozjatrená konfesiónalna otázka stala predmetom internej dohody vedenia Demokratickej strany známou Aprílovou dohodou z roku 1946, ktorá nadviazala na program slovenskej katolícko-evanjelickej spolupráce. Za prekonanie konfesiónálnych rozdielov agitovala v predvolebnej kampani 1946 aj Komunistická strana Slovenska, ale aj dve menšie strany Strana slobody a Strana práce. V každom prípade to bol záujem vnútrostranícky i celoslovenský. Konfesionalizmus teda patril na povojnovom Slovensku k politicky diskutovaným témam, pričom sa všeobecne zdôrazňovala jeho škodlivosť ako javu, ktorý rozdeľuje Slovákov.

Na návrh interných vedeckých pracovníkov Matice slovenskej zo 16. septembra 1947 Správa Matice slovenskej 25. septembra 1947 Baníka poverila, aby vypracoval „*kultúrnohistorický náčrt o vzájomnom pomere dvoch konfesii v našom národe, ako aj námet o slovenskom konfesionalizme.*“ A. A. Baník svoje poverenie splnil a pripravil si prednášku pre plenárne zasadnutie vedeckých a umeleckých odborov Matice slovenskej. Toto plenárne zasadnutie malo pracovný a súčasne slávnostný priebeh. Konalo sa dňa 18. októbra 1947 v Martine sa nieslo v znamení prebiehajúcich Moysesovských slávností. Baníkova prednáška vyvolala veľký ohlas a denná tlač avizovala, že bude publikovaná.

Baníkov záujem o problematiku slovenského konfesionalizmu neskončil prednáškou. Tak ako si predsavzal, prednášku spracoval a publikoval pod názvom *O dialektickej podstate slovenského konfesionalizmu*.¹ Tým sa s jeho názormi na citlivú slovenskú tému konfesionalizmu mohol oboznámiť širší okruh záujemcov. Nešlo však o publikovanie celej prednášky, ale len jej všeobecnejších častí.

Je zaujímavé a podnetné, že Baník svoj text začína kritikou reflexiou slovenského vedeckého života. Pritom vychádza zo skutočností, že slovenský národný život v celej šírke historického a súčasného trvania nebol vedecky podchytený, že chýbajú základné organizačné predpoklady, koordinácia pracovných úloh a dokumentácia vykonaných prác. K tomu sa pridružujú kompetenčné spory, presadzovanie osobných záujmov, náhodilosť, nesystematickosť. Krátko ale výstižne tak charakterizoval stále neuspokojivú úroveň slovenskej vedy. Potom osobitne poukázal na jednostrannosť pri výskume slovenskej minulosti. Vidí ju v prevládajúcom politicko-historickom, literárnohistorickom a jazykovednom prístupe, pričom sa zanedbávajú „civilizačné dejiny“ (hospodárske, technické, zdravotné). Popri tomto jednostrannom zameraní slovenskej historickej vedy upozorňuje aj na nesystematickosť vo výskume jednotlivých historických epoch. Nerovnomerný záujem prináša nevyvážený a nesúvislý pohľad na dejiny. Takýto pohľad potom nemôže byť dostatočne pravdivý a presvedčivý. Navyše sa stretávame s javom, keď sú do historickej interpretácie slovenských dejín nasilu vkladané osobné, často veľmi vyhrotené názory vychádzajúce zo súčasných stranícko-politických, cirkevných alebo národných záujmov. V slovenskej spoločnosti teda chýba hlbšia historická reflexia, ktorá by dokázala vysvetliť súčasný slovenský život.

Baník chápe ako prirodzené poslanie a povinnosť historickej vedy „rozjasniť“ vyššie štyristoročný konfesiónalny rozpor medzi Slovákami. Vedecké spracovanie problematiky slovenského konfesionalizmu podľa neho povedie k objektivizácii a k pretvoreniu najhlbšieho ideového rozporu medzi Slovákami na konštruktívne hnutie slovenského duchovného pokroku.

¹ BANÍK, A. A.: *O dialektickej podstate slovenského konfesionalizmu*. In: *Slovenské pohľady*, 1947, roč. 63, č. 11-12, s. 653-666.

Baník vidí v slovenských dejinách tri historické fázy a tri podoby vo vývoji konfesionalizmu. 1. Čisto cirkevný konfesionalizmus (od roku 1517), 2. Konfesionalný nacionalizmus (od roku 1787) a 3. Politicko-mocenský konfesionalizmus (od roku 1918). Baník správne vystihol skutočnosť, že obidve konfesie žili nielen vedľa seba bez toho, aby sa vzájomne ovplyvňovali a „strážili“, ale žili aj spolu, boli súčasťou jedného národa. Pri striedaní generácií slovenských katolíkov a evanjelikov postrehol „*pravidelnosť, ktorá katolíkom i evanjelikom ukladá v každej dobe im osobitne príznačnú zvláštnu funkciu v utváraní slovenskonárodných dejín.*“² Práve na tomto mieste prichádza Baník s pojmom „funkčná dialektika konfesií“. Chápe ju ako zložitý mechanizmus, ktorý umožňoval zachovať si vedomie vlastnej konfesionalnej identity a pritom pracovať v prospech kultúry a národného celku. V závere svojho článku v *Slovenských pohľadoch* citoval Baník pomerne rozsiahly úryvok zo svojej staršej štúdie Pohľad na ideové základy Spolku sv. Vojtecha, uverejnenej v roku 1937 v časopise *Kultúra*.³ Poukazuje tým jasne na kontinuitu svojho myslenia a názorov. Baník tu cituje kľúčovú pasáž, kde tvrdí, že „*Iniciatívnosť, ktorú prejavili katolícki Slováci v organizovaní svojho národa na konci 18. storočia, neprestala uplatňovať sa v rozhodných, osudných chvíľach slovenského človeka ani v 19. a 20. veku. Ale ako je historicky nesporná táto slovenskonárodná iniciatívnosť na katolíckej strane, rovnako je zjavná v dejinách i tá prednosť, ktorá v uchovaní, pestovaní a zveľadení národného života u Slovákov prislúcha ich pospolitosti evanjelického vierovyznania.*“⁴ Obidve historické vlastnosti katolíckej a evanjelickej konfesie považuje za nenahraditeľné. Nie je teda rozhodujúce, či je dôležitejšia iniciatívnosť, alebo úsilie o pestovanie a zveľadenie, „ihličnatá hora alebo listnatý les“. Tým vlastne vylučuje všetky spory o prvenstvo tej alebo onej konfesie v národe ako bezpredmetné a malicherné.

Pôvodný text Baníkovej celej, neskrátenej štúdie bol vydaný prvý raz až v roku 2000.⁵ Táto publikácia vyšla zásluhou Augustína Maťovčíka, vtedajšieho riaditeľa Národného biografického ústavu Slovenskej národnej knižnice v Martine. Obsahuje veľa nových a podnetných myšlienok. Podľa Baníka sú Slováci národom početne malým, s menšími možnosťami. Majú však vlastné dejiny a prejavujú sa ako kultúrny činiteľ v strednej Európe. Táto charakteristika pomáha Baníkovi vysvetliť najväčšie prekážky, „dedičné hriechy“, ktoré sa Slovákom stavajú do cesty v ich ďalšom raste a napredovaní. Na prvom mieste uvádza konfesionalizmus, ktorý definuje ako obojstrannú evanjelicko-katolícku cirkevnú nedôveru, spoločenskú uzavretosť a kultúrnohistorickú žiarlivosť na národné zásluhy. Konfesionalizmus podľa Baníka zasahuje verejný i súkromný život Slovákov, vyvoláva nedôveru a pocit stiesnenosti vo vzájomnom styku. Na druhom mieste uvádza čechoslovakizmus ako prílišnú ústupčivosť a devótnosť Slovákov pred českonacionálnymi názormi a nárokmi. Na treťom mieste uvádza politicizmus, ktorý charakterizuje ako politickomocenskú zaangażovanosť v záujme osobných výhod aj za cenu porušenia morálnych zásad a charakteru. Takýto kritický pohľad na vlastný národný život predpokladá na jednej strane schopnosť nadhľadu a na druhej strane dobrú znalosť národnej minulosti a prítomnosti. Tieto tri Baníkove charakteristiky by sa určite dali ďalej dopĺňať, no v danej dobe boli výstižné a nosné. Baník sa vo svojom diele náročky zamerával užšie na evanjelickú a v. cirkev a rímskokatolícku cirkev. Baník postrehol zaujímavú skutočnosť. Podľa neho sa k Lutherovej reformácii v 16. storočí pridala väčšina Slovákov. Maďari sa však väčšinou pridali ku kalvínskemu

² Tamže, s. 656.

³ BANÍK, A. A.: Pohľad na ideové základy Spolku sv. Vojtecha. In: *Kultúra*, 1937, roč. 9, č. 11-12, s. 255-260

⁴ Tamže, s. 258.

⁵ BANÍK, A. A.: *O dialektickej podstate slovenského konfesionalizmu*. Martin : Matica slovenská, 2000, 79 s.

typu reformácie. Tieto konfesijné hranice teda nadobúdali národnostné dôsledky. Príslušnosť Slovákov k evanjelickej konfesii umožnila lepšie prenikať do dovtedy uzavretej spoločnosti nemeckého evanjelického meštianstva. Ak sa teda podľa Baníka od konca 18. storočia zrodil národný konfesionalizmus, neplatí to iba o vzájomnom vzťahu rímskokatolíckej a evanjelickej a. v. konfesie. Tento problém je širší, zachytáva všetky konfesie s ich zložitými vzťahmi navonok i vo vnútri. K spomenutým trom „dedičným hriechom“ pridáva Baník aj ich negatívne dôsledky: demoralizáciu, pauperizáciu a depopuláciu a denacionalizáciu.

Vo svojom vedeckom úsilí o vysvetlenie konfesionalizmu považuje Baník za nevyhnutné filozoficky a sociologicky postaviť a interpretovať základné pojmy. V každom národnom spoločenstve, teda i u Slovákov sa podľa neho uplatňujú tri základné navzájom odlišné a v napätí existujúce záujmové sféry: religijná (náboženská), kultúrna a civilizačná. Tieto tri sféry vznikajú z funkčnej opozície – dialektických protikladov troch bytostných a existenčných zložiek individuálneho človeka. Religijnej zodpovedá protiklad nesmrteľná ľudská duša – metafyzický, supranaturálny svet. Jej organizačným princípom je cirkev. Kultúrnej zodpovedá protiklad funkčne chápaný ľudský duch (vznikajúci telesno-duševným spojením) – univerzálna ľudská spoločnosť. Jej organizačným princípom je národ. Civilizačnej zodpovedá protiklad ľudské telo, telesnosť – univerzálna materiálna príroda jestvujúca mimo človeka (kozmos). Jej organizačným princípom je štát. Baník však vníma organizačné princípy jednotlivých sfér evolučne, v ich vývoji a smerovaní k väčšej univerzálnosti. Cirkevne organizovaný život smeruje k nadcirkevnej kresťanskej solidarite (christianizmu) a ďalej k univerzálnej jednote náboženských ideálov – k divinite (božskosti). Národne organizovaný život smeruje k supranacionálnej solidarite (supranacionalizmu, v slovenských podmienkach k slovanstvu) a odtiaľ ďalej k univerzálnej duchovnej jednote kultúrnych ideálov – k humanite. Štátne organizovaný život smeruje k nadštátnej solidarite a pomocou socializmu smeruje k univerzálnej jednote civilizačných ideálov – k materialite. Baník sa potom pokúša aplikovať svoj triadický princíp na evolučne chápané dejiny ľudstva a v nich i slovenského národa, pričom tvrdí, že najsilnejšou, prevládajúcou ideou bola religijná idea, ktorá dominovala do konca 18. storočia. Potom sa stáva dominantnou idea národnej kultúry, ktorá sa podľa Baníka vyčerpala v krvavých svetových vojnách. Nastupuje tretia fáza, kde sa dominantnou stáva idea sociálnej civilizácie, alebo „idey víťazného socializmu“. Nástupom novej fázy predchádzajúca nezaniká, ale smeruje pod tlakom tejto novej fázy k väčšej integrácii. Posledná, tretia idea a jej naplnenie je zároveň poslednou epochou ľudských dejín. Tu sa ešte Baník vyjadruje opatrnejšie a hovorí o konfliktoch idey sociálnej civilizácie s predchádzajúcimi ideami, o „ťažkých skúškach“ a „totálnych krížových zápasoch“, „zúfalých utrpeniach“, pričom jedine uspokojenie môže priniesť kresťanská orientácia ľudského ducha.

Baníkovu dielo predsa len do určitej miery poznačila jeho súčasnosť. Podľa neho s presadzovaním sociálnej idey v jej socialistickej podobe dochádza k riešeniu spomínaných hlavných hriechov Slovákov. Podľa neho racionalizácia poľnohospodárstva a industrializácia výrazne zvýši životnú úroveň slovenského obyvateľstva. Vyrovnaním životného štandardu občanov postupne stratí oporu národný konfesionalizmus aj denacionalizácia. Tento názor silne korešpondoval so socialisticko-marxistickou predstavou o určujúcom vzťahu spoločenského bytia voči spoločenskému vedomiu, o uvedomelom zásahu, ktorý od základu zmení podmienky a tým sa následne vyriešia aj ideovo-spoločenské problémy a protirečenia predchádzajúcej doby. Navyše so vzrastom životnej úrovne obyvateľstva a orientáciou na materiálnu stránku života postupuje sekularizácia, ktorá sa prejavuje ako strata zmyslu pre posvätno a odpad od tradičnej cirkevnej štruktúry a cirkevného života. Zvyšovanie životného štandardu automaticky nevedie k prekonnaniu konfesionalizmu, ale cez sekularizáciu súčasne prináša aj zánik tradičných cirkevných organizačných štruktúr a náboženského života vôbec.

Baníkova triadická štruktúra je originálnym pohľadom na problematiku na otázku filozofie dejín – svetových i slovenských, ale aj na otázku konfesionalizmu. Hoci neuvádza filozofické zdroje, ktorými sa inšpiroval pri písaní svojho diela, je zrejme, že čerpal z Georga Friedricha Hegela, Johanna Gottfrieda von Herdera, Augusta Comta a Tomáša Garrigue Masaryka.

A. A. Baník rozoznáva v slovenskom konfesionalizme tri navzájom sa podmieňujúce a prelinajúce zložky: 1. cirkevnú, ktorá vychádza z presvedčenia o vyššej náboženskej hodnote vlastnej konfesie v porovnaní s protivnou konfesiou. Zodpovedá tomu aj typ aprioriálneho myslenia, ktoré selektívne vyberá fakty z dejín a súčasnosti a takto dokazuje vyššiu hodnotu, pravosť a pravovernosť vlastnej konfesie; 2. národnú, ktorá sa usiluje najmä historickými argumentmi dokázať väčšie zásluhy a dôležitosť svojej konfesie pre slovenskú národnú pospolitosť. I táto zložka konfesionalizmu v konečnom dôsledku za cieľ poukázať na nižšiu hodnotu protivnej konfesie; 3. materiálno-sociálnu, ktorá zahŕňa snahy, dosiahnuť materiálne výhody a uplatnenie prostredníctvom cirkevnej štruktúry, a to aj v spoločenskom a politickom živote. V praxi sa teda vedome uprednostňuje príslušník jednej konfesie, hoci by jeho pracovné miesto mohla zastávať osoba, ktorá patrí k inej konfesii.⁶ Všetky tri zložky slovenského konfesionalizmu potom Baník aplikoval na slovenské dejiny. Prvá, cirkevná sa uplatnila od začiatku reformácie v 16. storočí po Bernolákovu kodifikáciu slovenčiny v roku 1787. Druhá, národná sa uplatnila po roku 1787 a tretia, sociálna po roku 1918.

A. A. Baník najprv argumentuje historicky. Uvádza konkrétne historické fakty a až potom vyjadruje v zhutnenej podobe podstatu svojej myšlienky o dialektickej podstate slovenského konfesionalizmu: „*V minulosti slovenského národa uplatňuje sa očividne istá dialektika konfesionalnej funkcie, ktorá spôsobuje, že po jednorázovom alebo opakovanom katolícko-nacionálnom, kolektivistickom ideovom impulze nasleduje spravidla vždy zodpovedajúci jednorázový alebo opakovaný evanjelicko-nacionálny, individualistický, kultúrny elán, a toto periodické, vlnité pulzovanie dvoch základných duchovných síl splyva zakaždým do syntézy slovenského národného pokroku. Zmysel tejto poučky je ten, že katolícky impulz a evanjelický elán v duchovnom živote Slovákov tvoria organickú jednotu národovotvorných síl, ktoré sa vzájomne prenikajú i dopĺňajú v nerozlučnom spoločnom účinkovaní... slovenskí katolíci prejavujú v priebehu slovenských dejín viac iniciatívnosti v tvorení a uplatňovaní slovenskonacionálnej ideológie, kým slovenskí evanjelici majú prevahu v pracovnej vytrvalosti, ktorou slovenskonacionálnu ideológiu podchyťávajú a kultúrne ďalej rozvíjajú.*“⁷ Baník svoju tézu podporuje aj argumentom o striedaní vynikajúcich osobností z obidvoch konfesií. Osobnostný princíp vyzdvihuje u Slovákov aj preto, že vyplynul z ich ťažkého sociálneho a kultúrneho postavenia. Vodcovská osobnosť bola v zložitých podmienkach formovania moderného slovenského národa dôležitým viditeľným jednotiacim princípom. Túto súvislú reťaz „predstaviteľských, vodcovských osobností“ podľa Baníka tvorili: Anton Bernolák, Ján Hollý, Ľudovít Štúr, Andrej Radlinský, Štefan Moyses, Svetozár Hurban-Vajanský a Milan Rastislav Štefánik. Baník presne neuviedol kritériá výberu týchto osobností. Pritom sa vedome obmedzil iba na národnú etapu slovenského konfesionalizmu, teda na obdobie od konca 18. storočia do roku 1918. Toto obdobie totiž Baník vnímal ako etapu, keď sa obidve konfesie usilovali o „syntetické vytváranie slovenského života“, naplňajúc spoločný program národného obrodzenia. Do reťaze osobností sa nepokúsil zaradiť osobnosti z etapy predchádzajúcej cirkevnej ani nasledujúcej sociálnej etapy konfesionalizmu. Medzi osobnosťami neuviedol Jána Kollára, ale aj ďalšie slovenské osobnosti, ktoré síce mali veľký význam, ale nepresadzovali myšlienku sloven-

⁶ Tamže, s. 27.

⁷ Tamže, s. 44.

skej národnej svojbytnosti a spisovnej reči. Z tohto hľadiska by ale bolo diskutabilné aj zaradenie M. R. Štefánika, ktorý bol stúpencom Masarykových ideálov. Slovenské osobnosti po roku 1918 nezaradil pravdepodobne s ohľadom na dobovú politickú situáciu.

V závere svojej práce Baník kladie vedľa seba organizačné a vieroučné rozdiely medzi slovenskými katolíkmi a evanjelikmi. Oni umožňujú lepšie pochopiť rozdielne reakcie a postoje aj v slovenskom národnom a kultúrnom živote, ale aj princíp dialektickej súvislosti a súvzťažnosti oboch konfesií. Baník ponúka riešenie negatívnych podôb slovenského konfesionalizmu. Malo by sa realizovať v troch smeroch, ktoré zodpovedajú trom oblastiam konfesionalizmu. V cirkevnej oblasti stárou morálnou obrodou a zvrúcnením náboženského života. Jej základom musí byť odstraňovanie nacionálno-konfesionalnej pýchy etickou cestou v medziľudských vzťahoch. Baník tu jasne predvída ako východisko ekumenizmus – vedomé úsilie o zblížovanie oboch konfesií v hľadaní a napĺňaní kresťanských ideálov. V národnej oblasti ráta Baník s humanizáciou slovenského nacionalizmu. Výchova v slovenskom národnom duchu by mala byť podľa neho súčasne slovanská a humánna. Zabráni sa denacionalizácii Slovákov a súčasne sa zvýši mravná hodnota ich národného povedomia, v dôsledku čoho sa otupí negatívny konfesionalizmus, prejavujúci sa v zmysle poukazovania na vyššie národné zásluhy. V sociálnej oblasti predpokladá Baník odstránenie materiálno-sociálnej zaostalosti slovenského človeka, ktoré by sa malo uskutočniť v duchu najvyššieho kresťanského príkázania lásky k bližnému. Súčasnne je to aj úloha novej „sociálnej epochy“ ľudstva. Realizácia Baníkom načrtnutého programu sa týka každého Slováka, no pri jej realizácii má určujúca úloha tu patriť slovenskej vede a slovenskej inteligencii.

Dielo A. A. Baníka *O dialektickej podstate slovenského konfesionalizmu* môžeme označiť za prvý celistvý a syntetizujúci vedecký pokus definovať otázku konfesionalizmu, zakotviť ju historicky a filozoficko-dejinnne, urobiť z nej vecný predmet historického a sociologického bádania a súčasne načrtnúť východiská jej riešenia. Žiaľ, pre nežičlivosť politických pomerov po februári 1948 sa otázka konfesionalizmu a vôbec náboženstva v ČSR, a teda i na Slovensku, stala tabu. Nebolo možné sa jej objektívne venovať a tvorivo rozvinúť a nadviazať na Baníkovu dielo, ktoré ostalo vo svojej úplnosti prakticky neznáme. Jeho nové vydanie v roku 2000 možno vnímať jednak ako splatenie dlhu Baníkovej osobnosti, ale aj ako akútnu výzvu k potrebe vecnosti v historickom výskume a vôbec v skúmaní neuralgických tém slovenskej minulosti.

Literatúra

- BANÍK, A. A.: Pohľad na ideové základy Spolku sv. Vojtecha. In: *Kultúra*, 1937, roč. 9, č. 11-12, s. 255-260.
- BANÍK, A. A.: O dialektickej podstate slovenského konfesionalizmu. In: *Slovenské pohľady*, 1947, roč. 63, č. 11-12, s. 653-666.
- BANÍK, A. A.: *O dialektickej podstate slovenského konfesionalizmu*. Martin : Matica slovenská, 2000, 79 s. ISBN: 80-7090-566-2.
- LETZ, R.: Baníková Dialektická podstata slovenského konfesionalizmu. In: *Biografické štúdie* 35. Martin : Slovenská národná knižnica, Národný biografický ústav, 2010, s. 130-146. ISSN: 1338-0354.
- MAŤOVČÍK, A.: *Anton Augustín Baník. Kapitoly zo života a diela*. Martin : Slovenská národná knižnica, 2010, 176 s. ISBN: 978-80-89301-49-2.
- MULÍK, P.: Baník, A. Anton: O dialektickej podstate slovenského konfesionalizmu. In: *Historický zborník*, 2001, roč. 11, č. 2, s. 135-137. ISSN: 1335-8723.

Anton Augustín Baník and his The dialectical principle of the Slovak confessionalism

Anton Augustín Baník (* 26 February 1900 Valašská Belá - † 29 December 1978 Martin), worked as an archivist, librarian and historian. He devoted to fundamental questions of the Slovak cultural and political history. The highlight of his work is the work *The dialectical principle of the Slovak confessionalism*, which was published in abbreviated form in 1947 in the journal *Slovenské pohľady* and completely in 2000. A. A. Baník reveals in the Slovak confessionalism dialectical element that greatly affects the Slovak history. He presents it in the two strongest confessions – Roman Catholic and Lutheran ones. According Baník after Catholic-national impulse comes Lutheran national cultural enthusiasm. Periodic pulsing of two basic spiritual forces runs into synthesis of the Slovak national progress. In the spiritual life of the Slovaks, the Catholic impulse and Lutheran enthusiasm in the spiritual life of Slovaks form an organic unity of the nation-forces that penetrate each other as well as complement themselves. In the history, the Slovak Catholics show more initiative in the creation and implementation of the Slovak national ideology, while the Slovak Lutherans predominate in the working endurance, which underpins this ideology and develops culturally further.

Prof. PhDr. Róbert Letz, CSc.

Katedra histórie
Pedagogická fakulta Univerzity Komenského
Račianska 59
813 34 Bratislava
letz@fedu.uniba.sk